

РЕЦЕНЗИЈА
НА РАКОПИСОТ „КЛИНИЧКА ФАРМАЦИЈА“ (УЧЕБНИК)
ОД АВТОРИТЕ ПРОФ. Д-Р ЗОРИЦА АРСОВА-САРАФИНОВСКА, ДОЦ. Д-Р
МАРИЈА ДАРКОВСКА-СЕРАФИМОВСКА И ПРОФ. Д-Р ТРАЈАН БАЛКАНОВ,
ФАКУЛТЕТ ЗА МЕДИЦИНСКИ НАУКИ,
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

Врз основа на одредбите од Статутот и Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, како и Одлуката бр. 2002-77/9 од 240. редовна седница на Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки, одржана на 5.5.2020 г., избрана е Рецензентска комисија во состав:

- проф. д-р Милка Здравковска, редовен професор на Факултет за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип,
- проф. д-р Бистра Ангеловска, редовен професор на Факултет за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип,

за изготвување на извештај, рецензија на приложениот ракопис „КЛИНИЧКА ФАРМАЦИЈА“ (учебник) од проф. д-р Зорица Арсова-Сарафиновска, доц. д-р Марија Дарковска-Серафимовска и проф. д-р Трајан Балканов, наменет за студентите на прв циклус студии на Факултет за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип.

По прегледот на ракописот, Комисијата до Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Предложениот ракопис од проф. д-р Зорица Арсова-Сарафиновска, доц. д-р Марија Дарковска-Серафимовска и проф. д-р Трајан Балканов со наслов „Клиничка фармација“ како учебник за објавување во електронска форма на веб-страницата од Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип е наменет за предметот Клиничка фармација, што се слуша во IX семестар, на студиската програма Фармација, на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, со неделен фонд на часови од 3 + 4 + 2.

Ракописот на проф. д-р Зорица Арсова-Сарафиновска, доц. д-р Марија Дарковска-Серафимовска и проф. д-р Трајан Балканов е подготвен според предвидената наставна програма и ја опфаќа наставната материја за курсот Клиничка фармација.

Податоци за обемот на ракописот: Ракописот има вкупно 195 страници (А4 формат, со големината на фонт Arial 11, regular, единечен проред) и, во однос на обемот, ги задоволува основните критериуми за објавување на рецензиран учебник во електронска форма според одредбите од Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип. Покрај текстот, ракописот содржи и табеларни прикази и слики кои имаат за цел да им помогнат на студентите во совладување на предвидениот материјал и да им го направат учењето полесно и поинтересно.

Податоци за постоење на сличен или ист наслов: Овој ракопис ќе биде значаен придонес затоа тоа што досега нема објавен учебник за предметот Клиничка фармација на македонски јазик, кој е наменет за фармацевти и во кој се опфатени сите наставни единици предвидени со оваа програма. Токму затоа, овој учебник се јавува како неопходно учебно помагало за студентите на фармација кој ќе им го олесни совладувањето на наставната содржина. При изработката на овој труд авторите консултирале бројни библиографски

единици кои се однесуваат на современите достигнувања и претставуваат релевантни научни извори, но и литература за понатамошно проширување на сознанијата од областа на клиничката фармација.

Краток опис на содржината: Содржината на учебникот е поделена на 9 поглавја, кои одговараат на посебни наставни единици од областа на клиничката фармација.

На почетокот е дадена содржината со што се олеснува следењето на понудениот материјал. Со кус предговор, авторите ги воведуваат студентите во основната содржина на учебникот, потоа следи детална предметна програма по курсот Клиничка фармација, а на крајот е дадена листа на референци или библиографија (користена литература). Содржината што се презентира во овој учебник е систематизирана во следните поглавја:

Првото поглавје, под наслов Цел и значење на клиничката фармација е наменето да ги запознае студентите со поимот и дефиницијата на клиничка фармација, главната цел и нивоата на дејствување на клиничките фармацевти, нивната улога и задачи во современиот интегриран здравствен систем. Во овој дел, студентите се запознаваат и со концептот на фармацевтска грижа како систем на соработка, фокусиран на пациентот, за постигнување на специфични и позитивни исходи кај пациентот.

Второто поглавје, под наслов Интеракции на лекови, им овозможува на студентите да ги прошират стекнатите знаења за интеракциите на лекови и механизмите на нивно настанување, да ги препознаваат лековите со висок потенцијал за појава на интеракции, како и групите пациенти со зголемен ризик за интеракции на лекови.

Во третото поглавје, под наслов Несакани реакции на лековите, се посветува посебно внимание на несаканите реакции, нивната класификација на тип А и тип Б, најважните фактори на предиспозиција (истовремена примена на повеќе лекови, возраст и пол на пациентите, истовремено присуство на други болести, раса и генетски полиморфизам), механизмите за нивно настанување, утврдување и следење, како и со системот за известување за несакани реакции на лековите. Се воведува и поимот на фараковигиланца на лекови, а се претставува и Националниот центар за фараковигиланца кој функционира во рамките на Агенцијата за лекови и медицински средства.

Во четвртото поглавје, под наслов Клиничка фармакокинетика, се повторуваат и утврдуваат и најважните поими од областа на клиничката фармакологија (на пример, привиден волумен на распределба, клиренс на лекот, константа на брзина на елиминација, полувреме на елиминација, биорасположливост или биодостапност), а се воведува и поимот за клиничка фармакокинетика како примена на фармакокинетиката во широк опсег на клинички случаи и овозможува моделирање на однесувањето на лекот во организмот по примената кај пациентот. Во овој дел се, исто така, претставени и општите принципи при изведување на терапевтски мониторинг на лековите.

Во петтото поглавје, Фармакоекономија, студентите се запознаваат и со основните принципи на фармакоекономијата и управувањето со лекови. Целта е постигнување на оптимален однос помеѓу цената и ефектите на терапијата, притоа земајќи ги предвид етичките вредности кои го ставаат „здравјето на пациентот пред економскиот бенефит“. Фармакоекономските методи (анализа на трошокот во однос на користа, анализа на трошокот во однос на ефикасноста, анализа на минимизирање на трошоците, анализа на трошоците во однос на придобивките) се користат да им помогнат на пациентите, болниците, осигурителните компании и на здравствените работници во донесувањето на правилна одлука за тоа кои лекови да бидат избрани за терапија.

Шестото поглавје е посветено на интерпретација на лабораториските резултати, неопходно за успешно функционирање на клиничките фармацевти. Лековите може да предизвикаат абнормални биохемиски резултати. Вообичаено се определуваат неколку параметри истовремено со цел да се утврди клиничката важност и/ или да се елиминираат

неточни вредности кои настануваат при земање или при анализа на примерокот. Во организмот постојат голем број ензими, кои се ослободуваат во серумот како последица од клеточно или ткивно оштетување. Заради тоа определувањето на нивната активност има голема дијагностичка вредност. Хематолошкиот профил е важен дел на лабораториската дијагностика, заради што е претставен во текстот, а прикажани се и други позначајни лабораториски тестови (тестови за следење на антикоагулантна терапија, срцеви маркери, туморски маркери и др.).

Седмото, осмото и деветтото поглавје, под наслов Употреба на лекови кај новороденчиња, Употреба на лекови кај деца и Употреба на лекови кај постари пациенти се посветени на специфичностите при употреба на лекови во различни животни циклуси. Во овие поглавја се претставени препораки за примена на лекови во специфични популациони групи (деца, повозрасни пациенти, новороденчиња...). Фармакокинетските промени кај децата и повозрасните пациенти имаат значајна улога во однос на тоа како лекот се поднесува од организмот и мора да се земат предвид кога се одредува режим на дозирање. Така на пример, тежината и висината на децата се менуваат за многу краток период, а деталите за пациентите (на пример, возраст, телесна маса) мора да бидат точни за да се обезбеди соодветна доза. Од друга страна, постарите луѓе често боледуваат од хронични болести и се главни потрошувачи на лекови. Како последица од стареењето се јавуваат многу физиолошки промени кои влијаат врз апсорпцијата, метаболизмот, врзувањето за плазматски протеини, распределбата и излучувањето на лековите и кои треба да се земат предвид при дозирањето.

На крајот од ракописот се дадени и примери на случаи, со цел студентите да ја вежбаат примената на стекнатото теоретско знаење на реални случаи.

Покрај ова, на крајот од учебникот, во делот Литература се цитираат референците кои користени при изработката на овој учебник, кои истовремено претставуваат и дополнителна информација за оние студенти кои имаат желба да ги прошират сознанијата од областа на клиничката фармација.

Како што потенцираат и авторите во предговорот, овој учебник е подготвен со цел да им помогне на студентите во совладување на предвидениот материјал.

ЗАКЛУЧОК

При презентирањето на материјата од областа на клиничката фармација, авторите на овој труд применуваат современи начела и принципи и од методски и од методолошки аспект. Наставните единици се елаборирани системски, децидно и прегледно што е основен предуслов студентите да можат лесно да ја следат, воспримат и разберат суштината на предочената содржина од областа на клиничка фармација. Учебникот претставува значајно учебно помагало, посебно ако се земе предвид дека досега нема објавен комплетен учебник по Клиничка фармација на македонски јазик. Секако, тој е еднакво корисен и за студентите од другите студиските програми, како и веќе дипломираните студенти, како прирачник за брзо повторување и потсетување на претходно наученото.

Од горнаведеното може да се заклучи дека трудот со наслов „Клиничка фармација“ од проф. д-р Зорица Арсова-Сарафиновска, доц. д-р Марија Дарковска Серафимовска и проф. д-р Трајан Балканов ги задоволува основните критериуми за објавување во форма на рецензиран учебник. Поради тоа, како членови на Рецензентската комисија со задоволство им предлагаме на членовите на **Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки во Штип да го прифатат овој труд за објавување како електронски учебник на веб-страницата во е-библиотеката на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип.**

Рецензентска комисија

Проф. д-р Милка Здравковска, с.р

Проф. д-р Бистра Ангеловска, с.р.